OKKLYUZION MAYDONCHA VA UNING TA’SIR MEXANIZMI

Raimjonov Rustambek Ravshanbek o’g’li

Ortopedik stomatologiya va Ortodontiya kafedra mudiri

Pulatxodjayeva Malika Abdurasul qizi

Stomatologiya fakulteti V bosqich talabasi

Andijon davlat tibbiyot instituti, Andijon, O‘zbekiston

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20345936

Annotatsiya: Ushbu maqolada Okklyuzion maydoncha va uning ta‟sir mexanizmi, qo’llanilishi va afzalliklari, nojo’ya ta’siri va asoratlari haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Okklyuzion maydoncha, deep bite, Elastik rezinka**,** zararli kontaktlar, breket tizimi, interdental iplar.

Ortodontik maydonchalar (okklyuzion maydonchalar): breket taqilganda nima uchun kerak?

Ortodontik davolashda, ayniqsa breket-tizimlardan foydalanilganda, har bir element o‘ziga xos ahamiyatga ega. Ortodontik maydonchalar yoki okklyuzion maydonchalar — bu shifokor tomonidan tishlarning Chaynov yuzasiga mahkamlanadigan, plombalovchi (kompozit) materialdan tayyorlangan kichik konstruksiyalardir. Ularning asosiy vazifasi — jag‘larning yopilish nuqtasini vaqtincha o‘zgartirish, shu orqali tishlar va breket tizimini himoya qilish hamda davolash jarayonini yanada samarali va qulay qilishdir. Ba’zi hollarda ushbu moslamalarsiz tishlashni (prikusni) to‘g‘rilash imkonsiz yoki yuqori xavf bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Okklyuzion maydonchalar nima va ular qanday ishlaydi?

Okklyuzion maydonchalar — bu mustahkam kompozit materialdan sun’iy ravishda hosil qilingan kichik “bo‘rtmalar”dir. Ular ma’lum muddatga yon (premolyar va molyar) tishlarning Chaynov yuzalariga o‘rnatiladi.

Ularning ishlash prinsipi oddiy: maydonchalar tishlarning to‘liq yopilishiga to‘sqinlik qiladi va vaqtinchalik ajratilgan prikus hosil qiladi. Bu esa quyidagi maqsadlarda zarur:

- zararli kontaktlarni bartaraf etish;
- tish emalini shikastlanishdan himoya qilish;
- breket tizimi elementlarining sinib ketishining oldini olish;
- tishlarning erkin va to‘g‘ri harakatlanishiga imkon yaratish.

Shu tariqa, okklyuzion maydonchalar ortodontik davolashning muhim yordamchi vositasi bo‘lib, uning xavfsizligi va samaradorligini ta’minlaydi.

Qaysi hollarda ortodontik maydonchalarsiz bo‘lmaydi?

Ushbu konstruksiyalardan foydalanish ko‘pincha shunchaki qo‘shimcha emas, balki klinik zarurat hisoblanadi. Eng ko‘p hollarda ular chuqur prikusni (deep bite) tuzatishda qo‘llaniladi,

ya’ni yuqori kesuvchi tishlar pastki tishlarni sezilarli darajada yopib turgan vaziyatlarda. Bunday holatda, agar nakuska (maydoncha) qo‘llanilmasa, pastki tishlar Chaynov vaqtida yuqori tishlarning tanglay (palatinal) yuzasiga va breketlarga uriladi. Bu esa breketlarning ajralib ketishiga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, okklyuzion maydonchalar quyidagi holatlarda ham zarur bo‘ladi:

- vinirlar, koronka yoki katta plombalar mavjud bo‘lgan tayanch tishlarni himoya qilish uchun;
- Chaynov paytidagi ortiqcha bosimni kamaytirish uchun;
- pastki va yuqori jag‘ o‘rtasidagi noto‘g‘ri kontaktlarni bartaraf etish uchun;
- chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imi (CHPJB) bilan bog‘liq muammolarda jag‘ning to‘g‘ri holatini shakllantirishga yordam berish uchun.

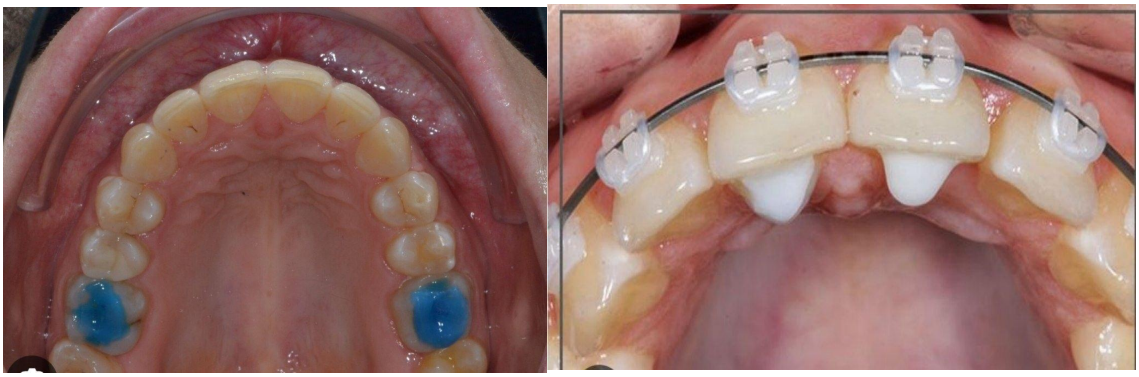

Foydali maslahat

Ko‘pchilik bemorlar maydonchalar faqat murakkab patologiyalarda qo‘llaniladi, deb o‘ylaydi. Aslida esa bu — standart himoya elementi hisoblanadi. Agar shifokor ularni o‘rnatishni tavsiya qilsa, bu, avvalo, tish emalini saqlab qolish va butun breket tizimining davolash davomida yaxlitligini ta’minlash maqsadida amalga oshiriladi.

Ortodontik maydonchalar qaysi materialdan tayyorlanadi va qanday o‘rnatiladi?

Ushbu elementlarni tayyorlash uchun zamonaviy plombalarda qo‘llaniladigan xuddi o‘sha yorug‘likda qotuvchi (nurda qotuvchi) kompozit material ishlatiladi. Bu material mustahkam, xavfsiz hamda tish emali rangiga yaqin bo‘lgani uchun deyarli ko‘zga tashlanmaydi.

O‘rnatish jarayoni tez va og‘riqsiz amalga oshiriladi. Avvalo, tish yuzasi maxsus gel yordamida biroz ishlov beriladi , bu esa materialning yaxshiroq yopishishini ta’minlaydi. So‘ng kompozit material qo‘yilib, unga kerakli shakl beriladi. Keyin maxsus yorug‘lik lampasi bilan qotiriladi va oxirida silliqlanadi. Natijada bemor darhol prikusdagi o‘zgarishni sezadi.

Ortodontik maydonchalarning turlari

Barcha maydonchalar bir xil maqsadga xizmat qilsa-da, ularning shakli va joylashuvi klinik vazifaga qarab farq qiladi. Asosiy turlari quyidagilar:

• **Chaynov tishlariga qo‘yiladigan maydonchalar** — eng keng tarqalgan turi. Ular jag‘larning to‘liq yopilishiga to‘sqinlik qilib, oldingi tishlarni himoya qiladi.
• **Oldingi tishlarga (kesuvchilarga) qo‘yiladigan maydonchalar** — davolash boshida vaqtinchalik prikusni ajratish uchun qo‘llanadi.
• **Qoziq tishlarga qo‘yiladigan maydonchalar** — okklyuzion kontaktlarni normallashtirish va boshqa tishlarga tushadigan yukni kamaytirish uchun ishlatiladi.

Bu konstruksiyalarning barchasi vaqtinchalik hisoblanadi. Zarur natijaga erishilgach va prikus o‘zgargach, shifokor ularni osonlik bilan silliqlab olib tashlaydi.

Maydonchalar o‘rnatilgandan keyin bemor nimani his qiladi?

Dastlabki kunlarda sezgilar biroz g‘alati bo‘lishi mumkin. Jag‘larni to‘liq yopib bo‘lmayotgandek tuyuladi, Chaynov esa biroz noqulay kechadi. Bu holat normal bo‘lib, maydonchalarning to‘g‘ri ishlayotganidan dalolat beradi — ular tish qatorlarini ajratib turadi.

Moslashuv odatda 3–7 kun davom etadi. Shu vaqt ichida bemor yangi jag‘ holatiga o‘rganadi va Chaynovdagi noqulaylik butunlay yo‘qoladi. Bu davrda yumshoq ovqat iste’mol qilish va keskin Chaynov harakatlaridan saqlanish tavsiya etiladi.

Foydali maslahat

Maydonchalarni “moslashtirish” maqsadida jag‘larni kuch bilan siqish yoki ularni yon tomonga faol harakatlantirishga urinmang. Bu ularning shikastlanishiga olib kelishi mumkin. Eng to‘g‘ri yo‘l — mushaklar va chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imiga yangi holatga moslashish uchun vaqt berishdir. Agar bir hafta o‘tgach ham noqulaylik kamaymasa, albatta ortodont shifokoringizga murojaat qiling.

Maydonchalar bilan tishlarni qanday parvarish qilish kerak?

Maxsus parvarish talab etilmaydi, biroq gigiyenaga nisbatan yanada e’tiborli bo‘lish zarur. Asosiy qoidalar o‘zgarmaydi:

• tishlarni muntazam tish cho‘tkasi bilan tozalash;
• interdental iplardan foydalanish;
• irrigator qo‘llash.

Maydonchalar tayyorlangan kompozit material silliq bo‘lib, odatda oziq-ovqatdan rang olmaydi. Biroq uning atrofida blyashka (nalet) to‘planishi mumkin, shu sababli ayniqsa milk chegarasini yaxshilab tozalash muhim.

Shuningdek, juda qattiq ovqatlarni (masalan, suxari, yong‘oqlar) aynan maydoncha qo‘yilgan tishlar bilan chaqishdan saqlanish kerak — bu ularning sinib ketishiga olib kelishi mumkin.

Maydonchalar boshqa yordamchi elementlardan nimasi bilan farq qiladi?

Ortodontiyada kompozit maydonchalardan tashqari yana boshqa vositalar ham qo‘llaniladi, masalan, silikon kappalar yoki elastik rezinkalar. Ularni bir-biri bilan adashtirmaslik muhim:

• **Maydonchalar** — tishlarga mahkam yopishtiriladi va sutka davomida uzluksiz ishlaydi.
• **Elastik rezinkalar** — bemor tomonidan shifokor ko‘rsatmasiga binoan taqiladi va yechiladi, ular tishlarni harakatlantiruvchi kuch hosil qiladi.

Bu vositalar bir-birini almashtirmaydi, balki kompleks davolashda o‘zaro bir-birini to‘ldiradi.

Maydonchalar qachon va qanday olib tashlanadi?

Ularni taqish muddati ortodont tomonidan davolash jarayoniga qarab belgilanadi. Ko‘pincha ular chuqur prikusni tuzatishning faol bosqichida qo‘llanadi va bu davr bir necha oydan bir yilgacha davom etishi mumkin.

Oldingi tishlar yetarlicha to‘g‘ri joylashib, travma xavfi bartaraf etilgach, maydonchalarga ehtiyoj qolmaydi. Ularni olib tashlash oddiy va tez bajariladigan muolaja: shifokor kompozit materialni ehtiyotkorlik bilan tabiiy emal darajasigacha silliqlaydi, tishga zarar yetkazmaydi. So‘ng yakuniy polirovka amalga oshiriladi.

Xulosa

Ortodontik maydonchalar — kichik ko‘rinsa-da, sog‘lom prikus va chiroyli tabassum sari muhim qadamdir. Ular breketlar bilan davolashni xavfsiz, bashorat qilinadigan va samarali qiladi. Agar shifokoringiz ularni tavsiya qilsa, bu sizning individual davolash rejangizning muhim qismi ekanini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Proffit W.R., Fields H.W., Sarver D.M. **“Contemporary Orthodontics”** – Mosby, 6-nashr, 2018.
2. Graber L.W., Vanarsdall R.L., Vig K.W.L. **“Orthodontics: Current Principles and Techniques”** – Elsevier, 6-nashr, 2017.
3. Bishara S.E. **“Textbook of Orthodontics”** – Saunders, 2001.
4. Mitchell L. **“An Introduction to Orthodontics”** – Oxford University Press, 5-nashr, 2013.
5. Littlewood S.J., Mitchell L. **“Orthodontic Treatment Mechanics and the Pre-adjusted Appliance”** – Elsevier, 2014.
6. Zachrisson B.U. **“Clinical Use of Orthodontic Bonding Materials”** – American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics.
7. O‘zbekiston Respublikasi stomatologiya bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalari va metodik tavsiyalari .